

AYDINLANMA NEDİR?

John White

“Aydınlanma nedir?”in ebedi soru olması gibi, yanıtı da ebedi bilgelik olarak adlandırılmıştır. Tinsel yolculuğun hedefi budur: insan deneyiminin kalbine erişerek, elmasın kesilmiş her yüzünün aydınlanması gibi, varoluşun anlamına ve gerçekliğin doğasına ilişkin tüm kuşkuyu gideren köklü bir anlayış. Bu, olgusal bir bilgi sorunu olmaktan çok bilgelik duygusu sorunudur; her şeyi bilmek değil, ama pekinliktir.

Ebedi bilgelik değişmez; hakikat tektir. Bu, tüm büyük dinlerin ve kutsal geleneklerin, tüm hermetik felsefelerin, gerçek gizemci okulların ve daha yüksek gizlici yolların bilgeleri tarafından üzerinde anlaşılan bir şeydir. Aydınlanma bütün bunların merkezindeki hakikattir. Daha da açık söylersek, yaşamın özüdür –tüm büyümenin, gelişmenin, evrimin ereğidir. Temelde ne olduğumuzun keşfidir ve şu soruların yanıtıdır: Ben kimim? Neden buradayım? Nereye gidiyorum? Yaşamın anlamı nedir?

Aykırı görünse de, aradığımız yanıt özde daha şimdiden ne olduğumuzdan başka bir şey değildir –Varlık, tüm Oluşun kaynağı ve zemini olan en son bütünlük. Aydınlanma Varlığın hakikatının gerçekleşmesidir. Doğduğumuz zamanki koşulumuz, hakiki kendimiz geleneksel olarak Tanrı, Kozmik Kişi, Yüce Varlık, her–şeydeki–Bir diye adlandırılan Varlıktır (Bu arada belirtelim, kimi aydınlanmış öğretmenler –Buda bunlardan biriydi– daha iyi iletişim sağlayabilmek için tanrıtanırcı terimlerden kaçınmayı yeğlerler. Niyetleri böyle dil kullanıldığında ortaya çıkan ve anlamayı engelleyen derin kültürel koşullanmadan sakınmaktır). Bizler Varlığın belirişleriyiz, ama aynı zamanda kozmosun kendisi gibi Oluş sürecindeyiz –varoluşun kaynağının eksiksizliğini her geçen gün daha güzel bir biçimde dile getiren çok daha üst hallere doğru her zaman değişen, gelişen, büyüyen, evrimlenen bir süreç. Dolayısıyla, bizler yalnızca insan varlıklar değiliz; aynı zamanda insan oluşlarız. Aydınlanma oluştaki varlığın olağanüstü dengeli yerini anlamaktır.

Öyleyse, tüm varoluşun ve tüm deneyimin hakikati kesintisiz burada-ve-şimdiden, şu anda burada olandan, arayan, çabalayan ve soran şeyin başlangıçtaki doğasından, yani Varlıktan başka bir şey değildir. Tinsel yolculuk o hakikati keşfetme ve yaşama sürecidir. Kendini gören göz demektir –ya da daha doğrusu, kendi ‘Kendi’sini gören ben. Felsefi terimlerde, aydınlanma tüm ikiliklerin birliğini, tüm karşıtların uyumlu bileşimini, sonsuz çokluk ve türülülüğün tekliliğini kavramaktır. Psikoloji terimlerinde, aydınlanma tüm sınırlanma ve başkalık duyusunun aşılmasıdır. Hümanist terimlerde, yolculuğun öğretisi olduğunu, yolun ve varış noktasının eninde sonunda bir olduğunu anlamaktır. Tanrıbilimsel terimlerde, Tanrı’nın ve insanın birliğini kavramaktır. Varlıkbilimsel terimlerde, bütün kozmosu aşan ama yine de aynı zamanda hiçbir şey O’ndan ayrı olmadığı ya da hiçbir zaman ayrı olamayacağı için her günkü gerçeklik olan tüm hallerin Halidir, tüm koşulların Koşuludur.

Aydınlanmaya pek çok ad verilmiştir. Buda “aydınlanmış kişi” anlamına gelir, Christ ve Mesih de öyle. Aziz Paul aydınlanmayı “Tanrı’nın anlayışı aşan huzuru”, Richard Maurice Bucke ise “kozmetik bilinç” olarak adlandırdı. Zen’de adı satori, yogada samadhi ya da mokşa, Sufilikte fena, Taoculukta wu ya da En Son Tao’dur. Gurdjieff ona “nesnel bilinç” adını taktı, Sri Aurobindo Üstün Zihin’den söz etti, mistik okullar ve okült yollar “aydınlanma”dan, “özgürleşme”den ve “kendini gerçekleştirme”den söz ettiler. Benzer olarak, aydınlanma birçok imge ile de simgelenmiştir: Hinduizmin bin taç yapraklı lotus (nilüfer) çiçeği, Hıristiyanlığın Kutsal Kâsesi, Budizmin saydam aynası, Yahudiliğin Davud Yıldızı, Taoculuğun yin-yang çemberi, dağın doruğu, kuğu, dingin göl, gizemli gül, ebedi alev...

Ad ya da simge ne olursa olsun, sözel betimlemenin ne denli şiirsel ve esinleyici olduğu bir yana, doğrudan deneyimin yerini hiçbir şey tutmaz. Aydınlanma söze dökülemez – sözcüklerin, imgelerin ve kavramların ötesindedir; akıl, mantık, çözümlene ya da bencil-mantıksal- zihinsel varlığımızın herhangi bir yanı ile kavranamaz. Zihnin ne denli keskin ve anlayışlı, zekânın ne denli kurnaz olduğunun önemi yoktur. Bir simge açığa vurduğu kadar gizler de; sözcükler ancak hakikat hakkındadır –hakikatin kendisi değildir. Dolayısıyla sözcükler ancak yol gösterir, güvence vermez. Aydınlanma üzerine okumak tinsel bir disiplinin ya da kutsal bir geleneğin uygulamasının yerine geçmez. Edimsel deneyim olmalıdır; kek resimleri açları doyurmaz.

Öyleyse aydınlanmayı kendiniz deneyimlemeniz için kesinlikle “okunması” gereken tek şey Büyük Gizemdir; bunun için de derin düşünce gözüyle okumalısınız, usun gözüyle değil ve hiç kuşkusuz aydınlanma sanayisinin çeşit çeşit büyüleyici malları ile de değil. Dahası, ne denli çetin bir arayışa girdiğinizin, ne denli çok çaba harcadığınızın önemi yoktur, aydınlanma hiçbir zaman elde edilemez –ancak keşfedilebilir. Bunun için hepimiz tinsel geleneklerin lütuf dedikleri şeye bağımlıyız.

Ama bol bol lütuf –şaşırtıcı ölçüde lütuf– vardır. İsa’nın dediği gibi, eğer ekmek isterseniz, size taş verilecek değildir. Arayın, bulacaksınız. Kapıyı çalın, size açılacaktır. Evrensel bir zekâ yolun her adımında size gereksinim duyduğunuz her şeyi sağlar. Bütün amacı yalnızca sizi hakiki doğanıza uyandırmaktır. Aydınlanma ya da göklerin krallığı sizin doğuştan hakkınızdır.

Aydınlanmanın doğuştan hakkımız olduğunu öne sürsek de bu kolay bir iş değildir. Lütuf herkesin üzerine yağmur gibi iner, ama yine yağmur gibi, ancak onu “yakalamaya” uygun biçimde hazırlanmış bir kap tarafından alınabilir. Hazırlık bir bilinç değişimini kapsar. Bu değişim olmaksızın, yağmurun üzerinden akıp gittiği taşlardan başka bir şey değiliz; ama bu değişimle, gökten yağanı alabilen kupalar ya da kadehler biçiminde oyulup işlenmiş taşlara dönüşürüz. Doğuştan hakkımız olan aydınlanma dümdüz bir yol da değildir. Tinsel yol üzerinde, tuzak olmasa bile çıkışı olmayan birçok yan yol vardır. Aynı zamanda, zihinde kaotik kargaşa dönemleri, içgörü ve kısmî buluş anları, tükenme ve tam bir ilgisizlik aralıkları, tinsel yolculuğun sonsal önemine olan imanın, tek başına, sizi tökezleyerek de olsa ileriye götürdüğü yoğun mücadele ve kuşku zamanları da vardır. Bu hakiki ‘kendi’imizi bulma süreciyle ilgili ne söyleyebiliriz?

Kutsal gelenekler, entelektüel inceleme için düşünülmüş daha yüksek dünyalara ilişkin sıradan betimlemeler sunmaktan çok, doğru yaşamayı ve an'ın farkında olmayı vurgularlar. Bunun anlamı böyle betimlemelerinin olmadığı değildir – gerçeklik haritalarıyla ilgili onların da betimlemeleri vardır.

Ama eğer bir Zen ustasından, sözgelimi satori'nin ne olduğunu açıklamasını isteyecek olursanız, yerden bir taş alıp bunu size verebilir, ya da bir köpek gibi hırlayabilir, ya da aynı ölçüde şaşırtıcı başka bir şey yapabilir. Böyle bir davranıştaki niyet, sizin son derece şey-odaklı ve dille sınırlı, kültür tarafından son derece koşullanmış olan sıradan farkındalık durumunuzdan birdenbire kopmanıza yardımcı olmaktır. Ya da sizi şöyle bir koan –görünürde çözülemez bir bulmaca– ile şaşırtabilir: “Aydınlanmadan önce, odun yarar, su taşırdım. Aydınlanmadan sonra, odun yardım, su taşıdım.”

Böylesi bir “çılgın bilgelik”ten tinsel arayış içindeki kişinin anlaması gereken şey nedir? Yanıt şudur: Gerçeklik değişmez, ama sizin gerçekliğe ilişkin algınız, siz bilincinizi değiştirdikçe değişir. Eski Hindistan'ın rishilerinin dediği gibi; bilgi bilinçte yapılır. Bu nedenle aydınlanma öncesi ve sonrası farklılık sizdedir –gerçeklikte değil. Sınırlama sizdedir – bilincinizdedir– ve o sınırlama aşıldığı zaman varoluşu farklı bir biçimde algılar ve dolayısıyla onunla yeni bir biçimde ilişkiye girersiniz. Kimlik duygunuz değişir. Kendinizi varoluşun tüm geri kalanından ayrı, soyutlanmış bir fiziksel biçim olarak deneyimlemek yerine kozmosu kendi özsel varlığınız ile birleşik ve içsel bağlamda bir olarak deneyimlersiniz.

Bugün dünya gezegeni yaşama yönelik eşi görülmemiş tehditlerle yüz yüzedir. Ama üzerimize gelen toplumsal –ekonomik, çevresel, nükleer/askeri– bu tehlikeler, bizimle dalga geçercesine, kendi zihinlerimizin –cahillüğimizin ve ben- merkezliliğimizin– ürünleridir. Şimdi, bir sorun onu yaratan düzeyde çözülemez. Dolayısıyla insanlığın yüz yüze olduğu tehlikelerin çözümü sıradan zihnin ya da kendi-duyusunun ötesine geçmeyi gerektirir. Siyasi eylem, toplumsal programlar, insanlık için yapılan çalışmalar ve benzer şeyler iyidir, ama yetersizdir. Ancak dönüşmüş bilinç dünyayı dönüştürebilir. Öyleyse en son eylem aslında bilinci değiştirmekten başka bir eylem değildir.

Aydınlanma kurtuluştur, özgürlüktür. Bir kişi bile özgür olmadığı sürece, hiç kimse özgür değildir. Tarih boyunca, gerçekten aydınlanmış insanların her zaman dünyaya adanmış bir hizmet misyonunu üstlenmelerinin nedeni budur. Kendini gerçekleştirme kişinin bütün varlığının dönüşümüyle sonuçlanır –hem içsel farkındalığının hem de dışsal davranışının. Aynı bir ben olduğu yanılsaması dağılıp gider. İnsanların kendilerine ilişkin yanıltıcı imgelerini varoluşun hakikatinden korumak için sürekli yineledikleri –daha doğrusu egonun yinelediği– tüm yıpratıcı düzen, hile ve savunmalardan olağanüstü bir kurtuluş söz konusudur. Kendine acıma, kendini haklı görme, öfke, şehvet, kıskançlık, uyuşukluk vb. uçup gider. Geriye kalan şey sıradan algıya bir insan biçiminde görünür. Tüm öteki insanlar gibi o da yer, uyur, yürür ve işlevlerini yerine getirir. Koan'da dendiği gibi, odun yarmayı ve su taşımayı sürdürür. Ama kişinin sonsuzla tam birliğin farkına varıldığında, kişisel olan evrensele dönüşmüştür. Enerji ve zekâ ağır işi hafifletecek, görevlerde ve ilişkilerde yaratıcı olacak şekilde özgürleştirilmiştir. Azizlik ve bilgelik açığa çıkar. Yaşam yalın ve birleştirici bir duruma gelir. Dünya harika, olağan

olan olağanüstü olur. Önceden bir sorun olarak görülen koşullar bir meydan okuma, giderek heyecan verici bir öğrenme, büyüme ve dünyanın yükünü üstünden bir parça atma olanağına dönüşür. Hoşa gitmeyen koşullar, güç koşullar yine olabilir, ama tikslenme ve onlardan dolayı acı çekme söz konusu değildir.

Anlamak bilinç halinizin bir işlevidir. Mutluluk da öyle. Bilincinizde bir “başka” olduğu sürece, anlamanıza ve mutluluğunuza bir sınır olacaktır. Bilgisizlik ve acı çekme kendi koşullarınıza getirdiğiniz ben ya da ben-merkezlilik derecesiyle doğru orantılıdır. Ama ‘Bir’den başka hiçbir şey olmadığında, her şeyin ‘Kendi’si olduğunuzda, sonsuz ölçüde doymuş, sonsuz ölçüde kendinden emin, sonsuz ölçüde mutlu olursunuz. Böyle bir durumda, varoluşun kendisinin içkin olarak kutsama dolu olduğu görülür. O zaman, yaşamınızda gerçekleşen her şey ve yapmanız gereken her şey bütünüyle kabul edilebilir. Salt varlığınız herkesin özgürleşmesine ve dünyanın kurtuluşuna katkı sağlar.

Aydınlanma dağına çıkan birçok yol vardır. Ama yollar tepeye vardığında, hakikatin bir olduğu anlaşıldığında bütün yollar birleşir. Başka bir deyişle, ben öldüğü ve siz yaşama, gerçekliğe yeniden doğduğunuz zaman. Aydınlanan kişinin durumunda, yalnızca yolcu olmadığınızı – aynı zamanda yol ve dağ olduğunuzu– keşfedersiniz. İsa’nın çarmıhta kalbinde bağışlamayla ölmesinin nedeni budur. Bunu tam şimdi gerçekleştirmek sizin için olanaklı, çünkü bu her an tam da içinde bulunduğunuz durumdur.

Aydınlanma Nedir? İç Dünyanın Keşfi, Ed. John White, Ayna Yay., Çev: Cengiz Erengil, 2002, s.14-26.